

TERMINOLÓGIA

Návrh slovenských názvov amfibolov

PAVOL GRECULA, SHAH WALI FARYAD

Geologický prieskum, n. p., Geologická oblasť, Garbanova 1, 040 11 Košice

(4 obr. a 5 tab. v texte)

Doručené 31. 1. 1985

Amfiboly sú dôležitou a početnou skupinou horninotvorných minerálov. Vyskytujú sa v magmatických, sedimentárnych a zvlášť dôležité sú v metamorfovaných horninách, ich zloženie a štruktúra sú dobrým indikátorom PT podmienok metamorfózy. V ostatných rokoch sa amfibolom venovala veľká pozornosť, rozlíšilo sa v nich okolo 80 kryštálových štruktúr a pomocou Mössbauerovej spektroskopie sa vyčlenilo 130 druhov amfibolov, Nové poznatky o amfiboloch si vyžiadali i novú klasifikáciu a nomenklatúru (Leake, 1978).

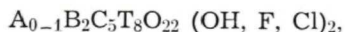
Pri používaní novej nomenklatúry v slovenčine je nerozhodnosť, či používať predpony a adjektíva pri názve amfibolu v pôvodnom znení, ako to prijala subkomisia pre amfiboly, alebo či ich do slovenčiny prekladať.

Prvý pokus o slovenskú nomenklatúru amfibolov urobil B. Cambel — P. Pitoňák (1980), ale pomenovali iba amfiboly, ktorými sa sami zaoberali. Nejednotnosť v slovenskej nomenklatúre amfibolov (Cambel — Pitoňák, 1980) je najmä v pomenovaní významu „železnatý“, ktorý sa raz označuje adjektívom železnatý, ale aj časťou ferro — v rámci kompozít. Aj názov hornblend spomenutí autori (l. c.) prekládajú ako obyčajný amfibol, ale v dia-

grame vápenatých amfibolov používajú iba názov amfibol.

Klasifikácia a nomenklatúra amfibolov

Údaje využité v tomto príspevku sú z práce B. E. Leaka (1978) a F. C. Hawthorna (1983). V ostatnom čase skupinu vápenatých amfibolov doplnil H. Shimazaki et al., 1984 o amfiboly chudobné na SiO_2 . Ide o sadanagit a horečnatý sadanagit, ktoré sme doplnili do tab. 3. Vápenaté amfiboly chudobné na SiO doplnil tiež N. N. S. Rock a B. E. Leake, 1984. Klasifikácia amfibolov vychodí z ich chemického zloženia a štandardný vzorec sa vypočítava na základe 24(O, OH, Cl) alebo 23(O), keď nie je známy obsah vody a halogénov. Štandardný vzorec amfibolov má tvar

v ktorom štruktúrna sieť:

A je obsadená 10—12-vrstvovými koordináčnymi kationmi (Na, K);

B 6 alebo 8-vrstvovými koordináčnymi kationmi umiestnenými v pozícii M_4 (Na, Li, Ca, Mn, Fe^{+2} , Mg);

C 6-vrstvovými koordináčnymi kationmi v pozícii M_1 , M_2 a M_3 (Mg, Fe^{2+} , Mn, Al, Fe^{3+} , Ti, Li);

T tetraedrickými koordinačnými kationmi (Si a Al).

V navrhovanej nomenklatúre sa používajú názvy amfibolov stanovené pomocou

krajných členov amfibolov a dopĺňajú sa spravidla predponou alebo adjektívom odvodeným od názvu iónu. Prehľad predpôn a adjektív je v tab. 1. Predpony a adjektí-

Predpony, časti kompozít a adjektíva ako súčasť názvov amfibolov

Tab. 1

Slovenské adjektíva, resp. časti kompozít	anglické predpony, časti kompozít a adjektíva	
hlinitý chlórový chromitý slabochromitý železitý	alumino- chlor- chromium- chromian ferri-	pozri tab. 2, 3, 4 a text kde Cl $\geq 1,00$ ($\sim 4\%$ Cl) kde Cr $\geq 1,00$ ($\sim 9\%$ Cr ₂ O ₃) kde Cr = 0,25—0,99 ($\sim 2,3 - 9\%$ Cr ₂ O ₃) kde Fe ³⁺ $\geq 1,00$ ($\sim 9\%$ Fe ₂ O ₃) okrem alkalických amfibolov a hastingsitu kde Fe ³⁺ = 0,75—0,99 ($\sim 6,8-9\%$ Fe ₂ O ₃) okrem alkalických amfibolov a hastingsitu
slaboželezitý	ferrian	pozri tab. 2, 3, 4 a text
železnatý slaboželeznatý	ferro- ferroan	pozri obr. 2 (len s pargasitom a pargasitickým hornblendom) kde F $\geq 1,00$ (2% F) kde OH $\geq 3,00$ ($\sim 3\%$ H ₂ O) kde Mn $\geq 1,0$ ($\sim 10\%$ Mn), okrem krajných členov obsahujúcich Mn kde Mn = 0,25—0,99 ($\sim 2,5-10\%$ Mn), okrem krajných členov obsahujúcich Mn
fluórový hydro- mangánatý	fluor- hydro- manganese-	pozri tab. 2, 3, 4 a text
slabomangánatý	manganoan	pozri obr. 2 (len s hastingsitom a hastingsitickým hornblendom) kde zistený obsah (OH + F + Cl) je < 1,00 kde K $\geq 0,50$ (2,7% K ₂ O) kde K = 0,25—0,49 ($\sim 1,3-2,7\%$ K ₂ O)
horečnatý slabohorečnatý	magnesio- magnesian	pozri tab. 2 pozri tab. 2 a 3 kde Ti $\geq 1,00$ ($\sim 10\%$ TiO ₂) okrem kaersutitu kde Ti = 0,25—0,99 (2,5—10% TiO ₂) kde Zn $\geq 1,00$ ($\sim 5\%$ ZnO) kde Zn = 0,25—0,99 (1,2—5% ZnO) kde Li $\geq 0,25$ ($\sim 0,4\%$ Li ₂ O), okrem alkalických amfibolov, kde sa lithian používa pre Li $\geq 0,50$ ($\sim 8\%$ Li ₂ O). Nepoužíva sa pri holmquistite a klinoholmquistite kde Pb $\geq 0,08$ ($\sim 1,1\%$ PbO)
oxi- draselný slabodraselný sodný slabosodný titaničitý	oxy- potassium- potassian sodium- sodian titanium-	pozri tab. 2 pozri tab. 2 a 3 kde Ti $\geq 1,00$ ($\sim 10\%$ TiO ₂) okrem kaersutitu kde Ti = 0,25—0,99 (2,5—10% TiO ₂) kde Zn $\geq 1,00$ ($\sim 5\%$ ZnO) kde Zn = 0,25—0,99 (1,2—5% ZnO) kde Li $\geq 0,25$ ($\sim 0,4\%$ Li ₂ O), okrem alkalických amfibolov, kde sa lithian používa pre Li $\geq 0,50$ ($\sim 8\%$ Li ₂ O). Nepoužíva sa pri holmquistite a klinoholmquistite kde Pb $\geq 0,08$ ($\sim 1,1\%$ PbO)
slabotitaničitý zinočnatý slabozinočnatý slabolitný	titanian zinc- zincian lithian	pozri tab. 3 pozri tab. 2 a 5 pozri tab. 3 pozri tab. 3 a obr. 2 pozri tab. 3 kde 0,25 < Ni < 0,99 kde Ba > 0,05 kde Sr > 0,05
slaboolovnatý vápenatý slabovápenatý nízkovápenatý kremičitý nízkokremičitý slabonikelnatý slabobarnatý slabostroncnatý	plumbian calcic calcian subcalcic silicic subsili- cic niclean barian stroncian	

Poznámka: počet kationov a aniónov vo vzorci je udaný v atónoch.

Skupina Fe-Mg-Mn amfibolov: všeobecné vzorce, názvy krajných členov amfibolov a ich vzorce

Tab. 2

Kosoštvorcové amfiboly	
antofylit $\text{Na}_x(\text{Mg}, \text{Mn}, \text{Fe}^2)_7 - y\text{Al}_y(\text{Al}_x + y\text{Si}_8 - x - y)\text{O}_{22}(\text{OH}, \text{F}, \text{Cl})_2$	
kde $x + y < 1,00$	
<i>krajný člen</i>	<i>vzorec</i>
horečnatý antofylit	$\text{Mg}_7\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
železnatý antofylit	$\text{Fe}_7^2\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
sodný antofylit	$\text{Na}(\text{Mg}, \text{Fe}^2)_7\text{AlSi}_7\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
gedrit $\text{Na}_x(\text{Mg}, \text{Mn}, \text{Fe}^2)_7 - y\text{Al}_y(\text{Al}_x + y\text{Si}_8 - x - y)\text{O}_{22}(\text{OH}, \text{F}, \text{Cl})_2$	
kde $x + y \geq 1,00$	
<i>krajný člen</i>	<i>vzorec</i>
horečnatý gedrit	$\text{Mg}_5\text{Al}_2\text{Si}_6\text{Al}_2\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
železnatý gedrit	$\text{Fe}_5^2\text{Al}_2\text{Si}_6\text{Al}_2\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
sodný gedrit	$\text{Na}(\text{Mg}, \text{Fe}^2)_6\text{AlSi}_6\text{Al}_2\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
holmquistit $\text{Li}_2(\text{Mg}, \text{Fe}^2)_3(\text{Fe}^3, \text{Al})_2\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH}, \text{F}, \text{Cl})_2$	
<i>krajný člen</i>	<i>vzorec</i>
horečnatý holmquistit	$\text{Li}_2\text{Mg}_3\text{Al}_2\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
železnatý holmquistit	$\text{Li}_2\text{Fe}_3^2\text{Al}_2\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
Jednoklonné amfiboly	
cummingtonit $(\text{Mg}, \text{Fe}^2, \text{Mn})_7\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$	
<i>krajný člen</i>	<i>vzorec</i>
horečnatý cummingtonit	$\text{Mg}_7\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
grunerit	$\text{Fe}_7^2\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
tiroidit	$\text{Mn}_2\text{Mg}_5\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
dannemorit	$\text{Mn}_2\text{Fe}_5^2\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
klinoholmquistit $(\text{Li}_2(\text{Mg}, \text{Fe}^2, \text{Mn})_3(\text{Fe}^3, \text{Al})_2\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH}, \text{F}, \text{Cl})_2$	
<i>krajný člen</i>	<i>vzorec</i>
horečnatý klinoholmquistit	$\text{Li}_2\text{Mg}_3\text{Al}_2\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
železnatý klinoholmquistit	$\text{Li}_2\text{Fe}_3^2\text{Al}_2\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$

Adjektiva charakteristické pre skupinu Fe-Mg-Mn amfibolov

Tab. 2a

	po slovensky	po anglicky	
antofylit	hlinitý	alumino-	$\text{Al}^{\text{VI}} \geq 0,50$
gedrit	sodný	sodium-	$\text{Na} \geq 0,75$
podskupina cummingtonitu	slabosodný	sodian	$\text{Na} \geq 0,25$
skupina Fe-Mg-Mn amfibolov	slabovápenatý	calcian	$\text{Ca} \geq 0,50$

va sa používajú podľa obsahu obsadzovaného iónu v príslušnom amfibole. Pretože v slovenčine nie je z jazykovotypologických príčin možné spojenie názvu iónu s názvom minerálu pomocou spojovníka (napr. železo-edenit, aj keď sa používa napr. typ Fe-edenit, lenže v takom prípade sa nevyjadruje mocenstvo prvku), ako je to v angličtine, kde sa spojenie

napr. ferro-edenit používa na vyjadrenie vyššieho obsahu iónu Fe^{2+} v edenite ako vo ferroan edenite, navrhujeme vyjadriť daný ión, jeho mocenstvo a obsah adjektívom (napr. železnatý edenit, čo zároveň značí, že ide o silnoželeznatý edenit). Ak je obsah iónu nízky, navrhujeme použiť časť zloženiny slabo-, napr. slaboželeznatý edenit (v angličtine tomu zodpovedá ad-

Skupina vápenatých amfibolov: názvy krajných členov a ich vzorce

Tab. 3

krajný člen:	vzorec
tremolit	$\text{Ca}_2\text{Mg}_5\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
železnatý tremolit	$\text{Ca}_2\text{Fe}_5^{2+}\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
edenit	$\text{NaCa}_2\text{Mg}_5\text{Si}_7\text{AlO}_{22}(\text{OH})_2$
železnatý edenit	$\text{NaCa}_2\text{Fe}_5^{2+}\text{Si}_7\text{AlO}_{22}(\text{OH})_2$
pargasit	$\text{NaCa}_2\text{Mg}_4\text{AlSi}_6\text{Al}_2\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
železnatý pargasit	$\text{NaCa}_2\text{Fe}_4^{2+}\text{AlSi}_6\text{Al}_2\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
hastingsit	$\text{NaCa}_2\text{Fe}_4^{2+}\text{Fe}^3\text{Si}_6\text{Al}_2\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
horečnatý hastingsit	$\text{NaCa}_2\text{Mg}_4\text{Fe}^3\text{Si}_6\text{Al}_2\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
hlinitý tschermakit	$\text{Ca}_2\text{Mg}_3\text{Al}_2\text{Si}_6\text{Al}_2\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
železnato-hlinitý tschermakit	$\text{Ca}_2\text{Fe}_3^{2+}\text{Al}_2\text{Si}_6\text{Al}_2\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
železitý tschermakit	$\text{Ca}_2\text{Mg}_3\text{Fe}_2^{3+}\text{Si}_6\text{Al}_2\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
železnato-železitý tschermakit	$\text{Ca}_2\text{Fe}_3^{2+}\text{Fe}_2^{3+}\text{Si}_6\text{Al}_2\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
hlinito-horečnatý hornblend	$\text{Ca}_2\text{Mg}_4\text{AlSi}_7\text{AlO}_{22}(\text{OH})_2$
hlinito-železnatý hornblend	$\text{Ca}_2\text{Fe}_4^{2+}\text{AlSi}_7\text{AlO}_{22}(\text{OH})_2$
kaersutit	$\text{NaCa}_2\text{Mg}_4\text{TiSi}_6\text{Al}_2(\text{O} + \text{OH})_{24}$
železnatý kaersutit	$\text{NaCa}_2\text{Fe}_4^{2+}\text{TiSi}_6\text{Al}_2(\text{O} + \text{OH})_{24}$
sadanagait	$\text{KCa}_2\text{Mg}_2\text{Fe}_2^{2+}\text{AlSi}_5\text{Al}_3\text{O}_{22}(\text{OH})_2$

Adjektíva charakteristické pre skupinu vápenatých amfibolov

Tab. 3a

po slovensky	po anglicky	
hlinitý	alumino-	$\text{Al}^{\text{VI}} \geq 1,00$
slabosodný	sodian	$\text{Na} \geq 1,00$ (3,5 % Na_2O)
nízkovápenatý	subcalcic	$\text{Ca} < 1,50$ (9,5 % CaO)
kremitý	silicic	$\text{Si} > 7,25$ ($\text{Na} + \text{K}$) _A $\geq 0,50$
nízkokremitý	subsilicic	$\text{Si} < 5,75$

jektívum, napr. ferroan edenite). Na označenie ešte nižšieho obsahu iónu Ca a Si (vo vápenatých amfiboloch) odporúčame použiť predponu nízko-, ako súčasť komposita nízkokremičitý, nízkovápenatý (v anglických názvoch subsilicic, subcalcic).

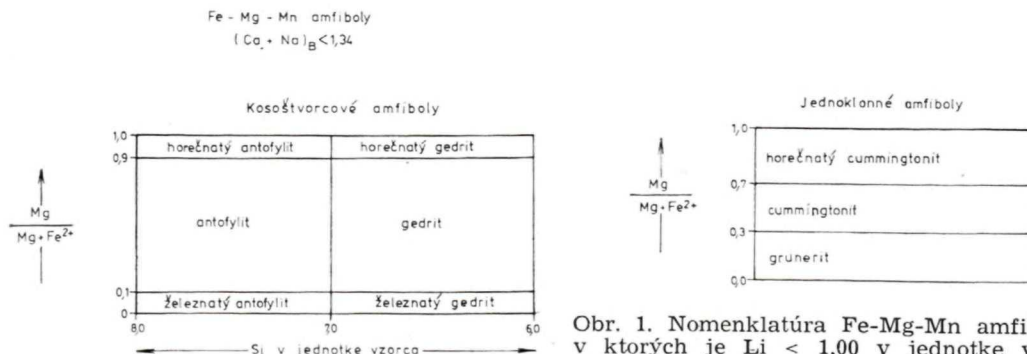
Amfiboly sa podľa obsadenia pozície katiónov v B štruktúrnej mriežke rozdeľujú do štyroch hlavných skupín:

1. skupina Fe-Mg-Mn amfibolov, kde $(Ca + Na)_B < 1,34$ (obr. 1, tab. 2)
2. skupina vápenatých amfibolov (Ca amfiboly), kde $(Ca + Na)_B \geq 1,34$ a $Na_B < 0,67$ (obr. 2, tab. 3).
3. skupina sodnovápenatých amfibolov (Na — Ca amfiboly), kde $(Ca + Na)_B \geq 1,34$ a $0,67 < Na_B < 1,34$ (obr. 3, tab. 4)
4. skupina alkalických amfibolov (Na amfiboly), kde $Na_B \geq 1,34$ (obr. 4, tab. 5).

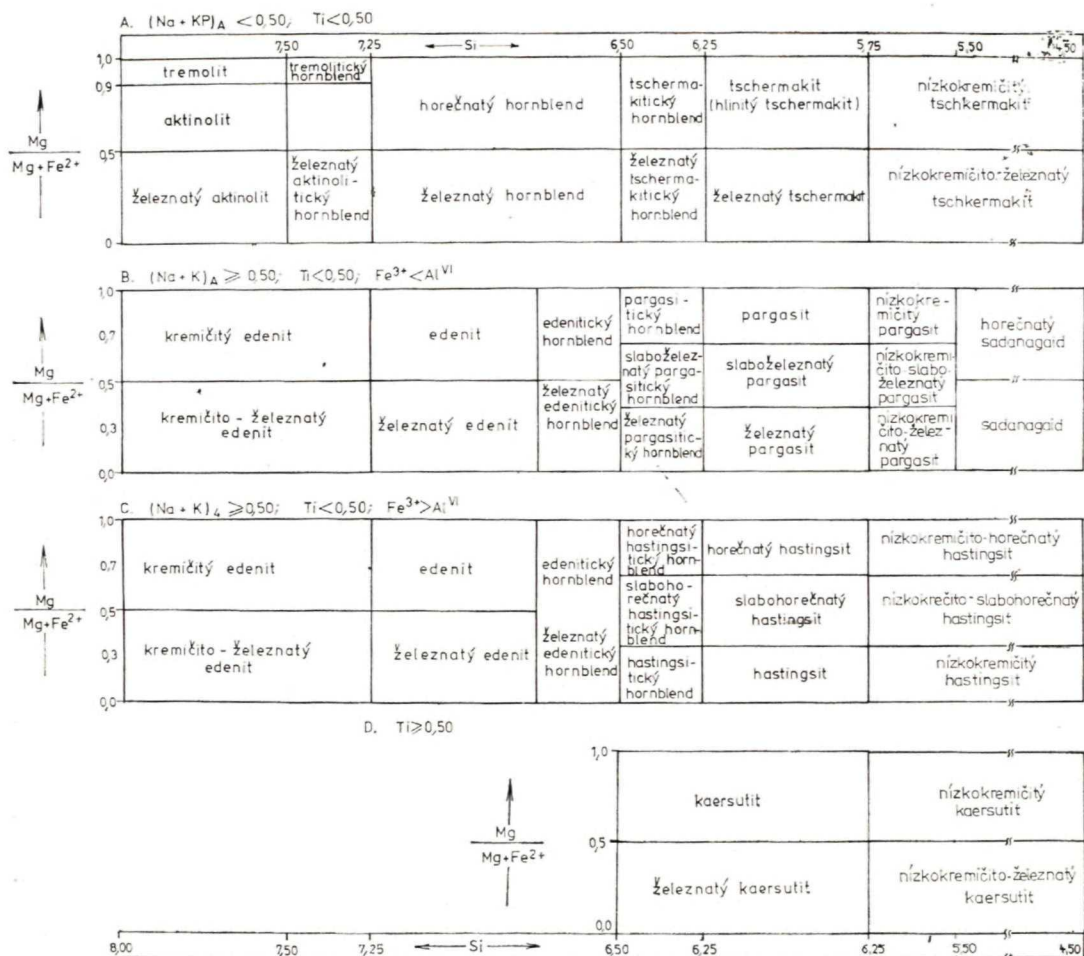
Adjektíva slabosodný a hlinitý navrhujeme podobne ako v angličtine použiť aj v slovenčine pre dve rozličné hodnoty príslušného katiónu, resp. kyslíčnika, pričom každá hodnota zodpovedá istej skupine amfibolov. Napr. adjektívum sodný (sodian) s hodnotou $Na > 0,25$ sa používa pre podskupinu cummingtonitu zo skupiny Fe-Mg-Mn amfibolov (tab. 2) a s hodnotou $Na > 1,00$ pre skupinu vápenatých amfibolov (tab. 3). Podobne adjektívum

hlinitý (alumino-) s hodnotou $Al^{VI} > 0,50$ sa používa pre podskupinu antofylitu zo skupiny Fe-Mg-Mn amfibolov a s hodnotou $Al^{VI} > 1,00$ pre skupinu vápenatých amfibolov. Adjektívum nízkovápenatý vyjadruje, že amfibol je chudobnejší na Ca než pri označení slabovápenatý, ale ako vidieť z tab. 2, 3 a 5 nízkovápenatý amfibol má vyšší obsah Ca ($Ca < 1,5$) než slabovápenatý ($Ca > 0,5$). To je tým, že adjektívum nízkovápenatý sa používa pre vápenaté amfiboly, ktoré sú obyčajne bohatšie na Ca, kým adjektívum slabovápenatý sa používa pre skupinu Fe-Mg-Mn amfibolov a alkalických amfibolov.

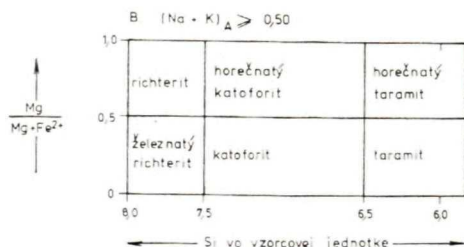
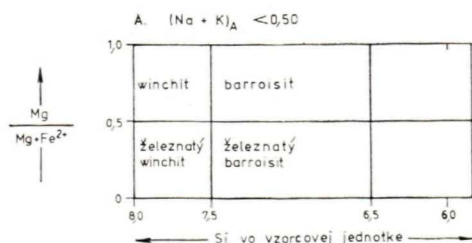
Dalšou osobitosťou tejto nomenklatúry v slovenčine je používanie názvu hornblend, ktorý nahrádza názov obyčajný amfibol. Ekvivalentom tohto názvu v angličtine je common hornblende. Navrhujeme používať názov hornblend (mužský rod) aj v slovenčine, pretože názov common hornblende (v slovenčine obyčajný amfibol) sa v inojazyčnej literatúre používal, keď sa o skupine amfibolov vedelo málo. V novej nomenklatúre amfibolov názov common hornblende nie je. Opodstatnenosť používať názov hornblend podopiera aj to, že sa v slovenčine na označenie horniny zloženej prevažne z „obyčajného amfibolu“ bežne používa názov hornblendit.

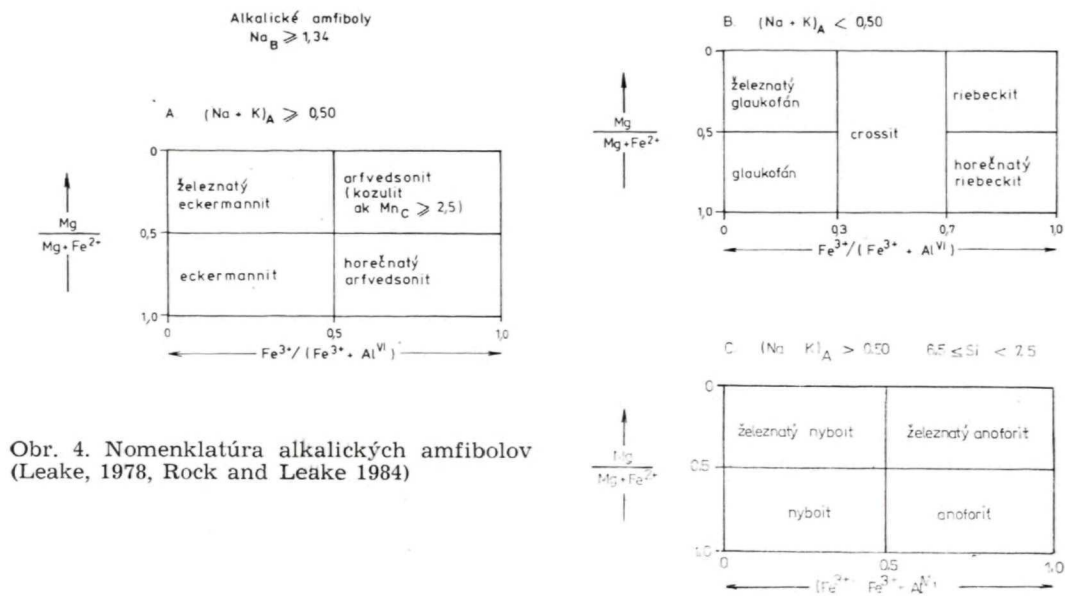
Obr. 1. Nomenklatúra Fe-Mg-Mn amfibolov, v ktorých je $Li < 1,00$ v jednotke vzorca (Leake, 1978)

VÁPENATÉ AMFIBOLY : $(Ca + Na)_B \geq 1,34$; $Na_B < 0,67$

Obr. 2. Nomenklatura vápenatých amfibolů (Leake, 1978, Shimazaki et al. 1984, tiež Rock a Leake 1984)

Sodno-vápenaté amfiboly
 $(Ca + Na)_B \geq 1,34$; $0,67 < Na_B < 1,34$

Obr. 3. Nomenklatura sodnovápenatých amfibolů (Leake, 1978)

Obr. 4. Nomenklatura alkalických amfibolov (Leake, 1978, Rock and Leake 1984)

Skupina sodnovápenatých amfibolov: názvy krajných členov amfibolov a ich vzorce

Tab. 4

<i>krajný člen:</i>	<i>vzorec</i>
richterit	$NaCaNaMg_3Si_8(OH)_2$
železnatý richterit	$NaCaNaFe_5^2Si_8O_{22}(OH)_2$
železitý winchit	$CaNaMg_4Fe^3Si_8O_{22}(OH)_2$
hlinitý winchit	$CaNaMg_4AlSi_8O_{22}(OH)_2$
železnato-hlinitý winchit	$CaNaFe_4^2AlSi_8O_{22}(OH)_2$
železnato-železitý winchit	$CaNaFe_4^2Fe^3Si_8O_{22}(OH)_2$
hlinitý barroisit	$CaNaMg_3Al_2Si_7AlO_{22}(OH)_2$
železnato-hlinitý barroisit	$CaNaFe_3^2Al_2Si_7AlO_{22}(OH)_4$
železitý barroisit	$CaNaMg_3Fe_2^3Si_7AlO_{22}(OH)_2$
železnato-železitý barroisit	$CaNaFe_3^2Fe_2^3Si_7AlO_{22}(OH)_2$
horečnato-železitý katoforit	$NaCaNaMg_4Fe^3Si_7AlO_{22}(OH)_2$
horečnato-hlinitý katoforit	$NaCaNaMg_4AlSi_7AlO_{22}(OH)_2$
železitý katoforit	$NaCaNaFe_4^2Fe^3Si_7AlO_{22}(OH)_2$
hlinitý katoforit	$NaCaNaFe_4^2AlSi_7AlO_{22}(OH)_2$
železitý taramit	$NaCaNaFe_3^2Fe_2^3Si_6Al_2O_{22}(OH)_2$
horečnato-železitý taramit	$NaCaNaMg_3Fe_2^3Si_6Al_2O_{22}(OH)_2$
hlinitý taramit	$NaCaNaFe_3^2Al_2Si_6Al_2O_{22}(OH)_2$
horečnato-hlinitý taramit	$NaCaNaMg_3Al_2Si_6Al_2O_{22}(OH)_2$

Adjektíva charakteristické pre skupinu sodno-vápenatých amfibolov

Tab. 4a

po slovensky	po anglicky	
hlinitý	alumino-	Al ^{VI} 1,00

Skupina alkalických amfibolov: názvy krajných členov amfibolov a ich vzorce

Tab. 5

krajný člen:	vzorec
glaukofán	$\text{Na}_2\text{Mg}_3\text{Al}_2\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
železnatý glaukofán	$\text{Na}_2\text{Fe}_3^2\text{Al}_2\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
horečnatý riebeckit	$\text{Na}_2\text{Mg}_3\text{Fe}_2^3\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
riebeckit	$\text{Na}_2\text{Fe}_3^2\text{Fe}_2^3\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
eckermannit	$\text{NaNa}_2\text{Mg}_4\text{AlSi}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
železnatý eckermannit	$\text{NaNa}_2\text{Fe}_4^2\text{AlSi}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
horečnatý arfvedsonit	$\text{NaNa}_2\text{Mg}_4\text{Fe}^3\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
arfvedsonit	$\text{NaNa}_2\text{Fe}_4^2\text{Fe}^3\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$
nyboit	$\text{NaNa}_2\text{Mg}_3\text{Al}_2\text{Si}_7\text{AlO}_{22}(\text{OH})_2$
kozulit	$\text{NaNa}_2\text{Mn}_4(\text{Fe},^3\text{Al})\text{Si}_8\text{O}_{22}(\text{OH})_2$

Adjektíva charakteristické pre alkalické amfiboly

Tab. 5a

po slovensky	po anglicky
slabovápenatý	calcian $\text{Ca} \geq 0,050$ (~ 3 % CaO)
slabolitný	lithian $\text{Li} \geq 0,50$ (~ 1 % Li_2O)

Všeobecné poznámky

Na označenie amfibolov, ktoré sa neanalyzujú elektrónovým mikroanalýzátorom, ale ich povaha je známa na základe optických metód, odporúčame používať názvy vo forme adjektívum + amfibol, napr. aktinolitický amfibol, pargasitický amfibol atď. (Hawthorn, 1983). Názov hornblend sa môže používať na označenie vápenatých

amfibolov, ktoré nemožno pomocou optických a fyzikálnych metód presne určiť.

Amfibolové azbesty možno označovať názvami typu antofylitový azbest v prípade, ak je známe presné zloženie amfibolu. Názov azbestu s adjektívom na -ický (antofylitický azbest) treba používať, ak je približne známe, o aký minerál ide, ale jeho chemické zloženie nie je presne zistené. Názvom krokydolit sa bežne pome-

núvajú azbesty alkalických amfibolov, ktorých presné zloženie nie je známe.

Podakovanie

Ďakujeme Ing. J. Kozáčovi, za pomoc pri stanovovaní chemickej terminológie a PhDr. P. Kušnírovi, CSc., za konzultácie pri tvorbe slovenského názvoslovía amfibolov.

Úprimnou vďakou sme zaviazaní prof. J. Kamenickému, DrSc., a prof. F. Fediukovi, CSc., za starostlivé prečítanie rukopisu a cenné pripomienky.

Recenzovali J. Kamenický a F. Fediuk

LITERATÚRA

- Cambel, B. — Pitoňák, P. 1980: Geochemia amfibolov z metabazitov Západných Karpát. *Acta geol. geogr. Univ. Comen., Geol.*, 35, s. 45—90.
- Harwithorne, F. C. 1983: The Crystal Chemistry of the amphiboles. *Canad. Mineralogist*, 21, part 2, 480 pp.
- Leake, B. E. 1978: Nomenclature of amphiboles. *Canad. Mineralogist*, 16, pp. 501—520.
- Rock, N. M. S. — Leake, B. E. 1984: The International Mineralogical Association amphibole nomenclature scheme: Computerization and its consequences. *Mineral. mag.* 48, pp. 211—227.
- Shimazaki, H. — Bunno, M. — Ozawa, T. 1984: Sadanagaite and magnesio-sadanagaite, new silicic-poor member of calcic amphibole from Japan. *Amer. geologist*, 69, pp. 465—471.

ZO ŽIVOTA SPOLOČNOSTI

Kamil Lopašovský — Stanislav Rapant — Kamil Vrana — Dušan Bodiš: **Výskum chemického zloženia zimných zrážok na území Slovenska a jeho hydrogeologické vyhodnotenie** (Bratislava 16. 5. 1985)

V rámci štátnych výskumných úloh regionálneho hydrogeologického výskumu Západných Karpát, riešených na GÚDŠ Bratislava, dochádza k zhodnocovaniu primárnych i sekundárnych faktorov tvorby chemického zloženia podzemnej vody.

V roku 1976 sa začal systematicky hydrochemický výskum zimných zrážok, ktoré sú z hľadiska zásob podzemnej vody určujúce. Jeho cieľom bolo zistiť chemické zloženie vodných roztokov z jarného topenia snehu a zachyteného prášku prírodného i antropogénneho pôvodu.

Vzorky sa odobrali zo 44 lokalít s prednostnou orientáciou na horské oblasti, v ktorých sa formuje hlavná zásoba vodohospodársky využiteľnej podzemnej vody a na hydrogeologicky priaznivé horniny. Zohľadnili sa tiež prevládajúce cyklonálne a anticyklonálne situácie v zimnom období a lokalizácia niektorých významných zdrojov znečisťovania atmosféry (Bratislava, Nováky, Vojany).

Vzorky sa odoberali v januári a februári

do polyetylénových vrecúšok z celého profilu snehovej pokrývky. V teréne sme merali a fixovali všetky nestále zložky.

Najdôležitejšie poznatky z tohto sledovania sú:

— Celková mineralizácia zrážok sa pohybuje v rozmedzí 3,90—162,76 mg.l⁻¹, v priemere okolo 21 mg.l⁻¹, pričom je nižšia pre horské oblasti (pod 20 mg.l⁻¹) a vyššia pre nižšie položené oblasti (Skalica 15,82 — 99,22, 30,47; Nitra-Zobor 9,0 — 103,63, priemer 32,93; Patince 11,2 — 64,99, priemer 31,56; Plešivec 9,79 — 87,68, priemer 37,91; Pernek-Baba 17,54—162,76, priemer 46,68 — údaje sú v mg.l⁻¹). Vysoká mineralizácia je tiež v snehu z oblasti priemyslových centier, napr. Bratislava-Slovnaft 14,37 — 65,5, priemer 38,83 mg.l⁻¹; Vojany 22,61—70,39, priemer 37,02 mg.l⁻¹).

— Rozdiely v celkovej mineralizácii snehu sa zistili aj v jednotlivých rokoch (hodnoty udávajú priemer): 22,68 mg.l⁻¹, 1977 — 17,23 mg.l⁻¹, 1978 — 26,41 mg.l⁻¹, 1979 — 17,82 mg.l⁻¹, 1980 — 24,74 mg.l⁻¹, 1981 — 28,81 mg.l⁻¹, 1982 — 27,94 mg.l⁻¹, 1983 — 12,93 mg.l⁻¹, 1984 — 13,52 mg.l⁻¹.

— Hodnoty pH sa v sledovanom období pohybovali v rozmedzí 3,7—9,4, ale prevahu mali hodnoty v rozmedzí pH 4,0—5,0. Výskyt vyšších hodnôt pH je obmedzený a prevažne